

341.218
321.013

OSTVARIVANJE PRAVA NA SECESIJU PUTEM PRIMJENE PRINCIPA *UTI POSSIDETIS IURIS* I PRINCIPA PRAVA NA SAMOOPREDJELJENJE NARODA

Prof. dr Harun Hadžić*

Apstrakt:

Autor u ovome radu obrađuje princip uti possidetis iuris u komparaciji sa principom prava na samoopredjeljenje, kao dva osnovna principa međunarodnog javnog prava, koji se primjenjuju u postupku nastanka novih država. Ova dva principa su u radu obrađena na uopšten način, ali s ciljem njihove primjene na neke eventualne nove/potencijalne slučajeve nastanka novih država u našem vremenu i na našem prostoru, a prije svega tu autor misli na Kosovo u Republici Srbiji, i na Republiku Srpsku u BiH i na Sandžak. U radu se obrađuje i samo pravo nekog entiteta da se pozove na jedan od ovih principa. Primjenjujući komparativnu, kao i ostale neophodne metode istraživanja, ovaj rad može poslužiti kao poučan tekst i kao uputstvo u razumijevanju sve češćih problema i slučajeva secesije raznih teritorija u cilju obrazovanja novih država kao subjekata međunarodnog prava.

Ključne riječi: Princip uti possidetis iuris, princip prava na samoopredjeljenje, secesija, država, međunarodni subjektivitet.

Uvod

Princip *uti possidetis iuris* i pravo na **samoopredjeljenje** su dva principa koja u međunarodno-pravnoj praksi imaju zajedničkih elemenata, ali su i međusobno dijametralno različiti. Oba principa dovode do međunarodnopravnog subjektiviteta naroda, nacije, grupe, koji su ostvarili jedan od ovih principa i tako do stvaranja njihove države. Naime, kada se jedan narod, odnosno neka secesionistička grupa, odluči na **povlačenje** dijela teritorije, koju naseljava, iz sastava teritorijalne matične države, radi osamostaljenja i formiranja svoje samostalne države, ona to mora učiniti putem izjašnjanja svojih pripadnika, a to se obično čini putem plebiscita/referenduma, tj. neposrednog izjašnjanja, čime dolazi do izražaja **državotvorna volja** te secesionističke grupe, koja na taj način

---

* Vanredni profesor Departmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru, h.hadzic@uninp.edu.rs.

kao kolektivitet koristi **pravo na samoopredjeljenje** i stavljanje svoje nezavisne nacionalne države.¹

Međutim, ako je pravo na osamostaljenje i samoopredjeljenje jedna grupa izrazila/ostvarila **putem oružane borbe**, i ako je ratno stanje između dviju zaraćenih strana okončano neformalno, tj. samo prestankom neprijateljstava i prelaskom na mirno stanje, bez zaključivanja pismenog sporazuma o miru, (kao što je to bio slučaj između Švedske i Poljske 1716, između Rusije i Prusije 1801, i Španije i Čilea 1866), onda u tom slučaju se primjenjuje „pravilo **uti possidetis iuris** koje znači da svaka strana zadržava teritoriju i imovinu koju je zaposela do trenutka prestanka neprijateljstava“.²

No, iako su ova dva principa srodna, ipak, radi njihovog jasnijeg prikazivanja bilo bi neophodno obraditi ih u odvojenim odjeljcima, zato ćemo ih mi u ovom radu ukratko dovesti u neki stepen međusobne komparacije. Ističemo da se princip **uti possidetis** tiče **teritorije**, a princip **prava na samoopredjeljenje** – se tiče **naroda**. U samom uvodu još konstatujemo da je **princip uti possidetis** - opšti princip koji je logički povezan sa fenomenom dobijanja nezavisnosti, gdje god se ta nezavisnost dogodila. On je očigledno uspostavljen s namjerom da služi kao olakšavanje procesa sticanja nezavisnosti i stabilnosti novih država, koje su ugrožene bratoubilačkim sukobima, izazvanim promjenama granica nakon povlačenja administrativnih (kolonijalističkih, npr. m.p.) sila sa tih teritorija (država),³ a što ćemo pojasniti u nastavku.

Istorijski razvoj principa uti possidetis

Uti possidetis - je princip u međunarodnom pravu koji, istorijski gledano, podrazumijeva to da teritorija i druga imovina osvojena u ratu ostaje svom posjedniku, nakon ratnog konflikta, ako nije drugačije određeno ugovorom između zaraćenih strana. Izvorno ovaj princip potiče još iz Rimskog prava i on omogućava zaraćenoj strani da traži, odnosno zadrži teritoriju koju je zauzela putem rata.⁴

Ovaj princip se istorijski razvio u dva oblika – **uti possidetis iuris** i **uti possidetis juris de fakto**.⁵ Prvi oblik je onaj koji se primjenjuje i u današnjim modernim vremenima, dok se drugi odnosi na prošlost, na daleka srednjovjekovna

---

¹ Prof. dr Enver Hasani : UTI POSSIDETIS JURIS: OD RIMA DO KOSOVA, Flečer Forum za svjetska pitanja, Ljeto/jesen, 2003. - Medjunarodno pravo pod paljbom, str. 1.

² Avramov, S, Kreća, M.: „*Međunarodno javno pravo*“, Savremena administracija, Beograd, 2003., str. 709.

³Rajič, D. (2002), *Statehood and the Law of Self-Determination*, The Hague, Kluwer Law International, str. 322.

⁴ Helen Ghebwebet: "*Identifikovanje elemenata državnosti i određivanje međunarodnih granica: Izmijenjeni pogled na doktrinu - Uti possidetis i princip samoodređenja*", Verlag Peter Lang, 2006. (Citirano prema Enver Hasani : UTI POSSIDETIS JURIS: OD RIMA DO KOSOVA, Flečer Forum za svjetska pitanja, Ljeto/jesen, 2003. - Medjunarodno pravo pod paljbom).

⁵ Steven Ratner, „Drawing a Better Line: Uti Possidetis and the Borders of New States“, *American Journal of International Law*, 90 (4) (October 1996): 594-595. (Citirano prema Enver Hasani, Ibidem.)

vremena, kada se dijeljenje teritorija obavljalo analogno diobi privatne imovine. Na primjer, Papa Aleksandar VI je postao vrlo poznat, zbog svojih besmislica, kao titular davanja teritorija.⁶

Rimsko pravo, koje je uvelo *princip uti possidetis* u tijelo međunarodnog prava, podrazumijevalo je pod njim različite termine. Pretorijanski Edikt Rimske Republike, koji je regulisao privatnu imovinu, pravio je razliku između **posjeda** i **vlasništva**. Kada je posjed nad stvari bio stečen u dobroj vjeri, tj. ne uz upotrebu sile i na prevaran način, rimski magistrati su primjenjivali poznato pravilo - princip **uti possidetis, ita possidetis** (kako posjedujete, tako možete posjedovati). Ovo pravilo, međutim, nije se odnosilo na pitanje vlasništva, koje je rješavano sudskim putem.⁷

Postepena evolucija principa **uti possidetis juris** iz privatnog prava u područje (domen) međunarodnog prava i njegova transformacija u pravilo široke primjene, kretala se u dva pravca. **Prvi** se odnosi na praktične posljedice primjene *uti possidetis principa*, tj. njegova transformacija od pravila, koje se odnosilo na zahtjev za privatnom imovinom, u normu koja se odnosi na državu ili teritorijalni suverenitet. **Drugi** pravac se bavi transformacijom „posjedovanja“ kao faktičkog i *prethodnog stanja* u privatnom pravu, u *permanentni legalni status* suverenog prava nad određenom državnim teritorijom. Takva transformacija je bila normalna obzirom da se *uti possidetis* pojavio u vrijeme kada upotreba neograničene državne sile u konfliktima povodom teritorija, nije bila smatrana nelegalnom i nelegitimnom⁸ – shvatanje koje istrajava sve do Drugog svjetskog rata.

Uti possidetis juris, u sadašnjosti, baziran je na dva pojma: **samoopredjenljenju i ne miješanju** u unutrašnje stvari drugih država. Oba ova pojma su bila primijenjena u Latinskoj Americi na početku devetnaestog vijeka. Prva formalna primjena *uti possidetis* principa u Latinskoj Americi odnosila se na primjenu evropske politike, s jedne strane, te odnosa između Evrope i Latinske Amerike uključujući Napoleonove ratove od 1796-1815., s druge strane. Evropa se kontinuirano miješala u stvari Latinske Amerike u pretraživanju i eksploataciji **terra nullius** (ničije zemlje), koja je kasnije postala njen kolonijalni posjed.⁹ No,

⁶ Jesse S. Reves, „*International Boundaries*“, American Journal of International Law 38 (4) (October 1944): 539-541; and Frederich von der Heydte, „Discovery, Symbolic Annexation and Virtual Effectiveness in International Law 29 (3) (July 1935): 452. (Citirano: Ibidem).

⁷ Za Rimsko pravo, vidi: W. Michael Reisman, „*Protecting Indigenous Rights in International Adjudication*“, American Journal of International Law 89 (2) April 1995): 352, Footnotes 8 and 9. U ovom radu autor daje pregled Murove teorije koja potvrđuje da se *uti possidetis iuris* iz rimskog privatnog prava, primjenjivao od strane srednjovjekovnih pravnika u domenu međudržavnih odnosa.

⁸ Frantz Despagnet, *Cours de Droit International* (Paris: Librairie de la Societe du Recueil Sirey, 1910), 117-132, 575, 579-584; Thomas Joseph Lawrence, *Les Principes de Droit International* (Oxford: Imprimerie de la Universite, 1920), 766; Thomas Baty, "Can an Anarchy be a State?" American Journal of International Law 28 (3) (July 1934): 444, 446, 454. (Citirano prema: E. Hasani: Ibidem).

⁹ Teorija postavljena od strane **Emerich Vattela**, navodi tri glavne epohe primjene principa **terra nullius** koje odgovaraju našoj analizi principa **uti possidetis**. Te epohe mogu se kratko sumirati kao koncept Rimskog prava iz XVI vijeka, kada se *terra nullius* odnosila na sve **ne-rimske** teritorije, zatim na XVII i XVIII vijek kada se smatralo da se načelo *terra nullius* odnosilo **ne-hrišćanske**

Latinska Amerika, postižući nezavisnost, koju je ostvarila u periodu od 1810 – 1924, bila je pod udarom evropskih kolonijalista koji su tražili transfer *balansa politike sile* iz Evrope u Latinsku Ameriku.¹⁰ Kao rezultat toga, a da bi odvratile učestalo evropsko miješanje i infiltriranje, države Latinske Amerike (izuzev Brazila, do nedavno), prihvatile su princip *uti possidetis juris*, tj. princip *legalizacije zatečenog stanja* uspostavljenih granica, s ciljem izbjegavanja međusobnih konflikata i davanja doprinosa boljim međusobnim odnosima, ali i s ciljem *izbijanja aduta* iz ruku Evrope da se miješa u njihove unutrašnje stvari.

Dakle, slučajevi razgraničenja novih suvereniteta (tj. novonastalih država) u Južnoj Americi, bili su bazirani na ***principu uti possidetis***, a ne na principu ***uti possidetis de fakto***. Ovo znači da nacionalne granice novonastalih nezavisnih država koincidiraju sa bivšim kolonijalnim granicama, insistirajući na stavu da ***ne postoji terra nullius*** u tom dijelu svijeta. Kasnije, princip *uti possidetis juris* je bio pojačan tzv. Monroovom doktrinom, koja je tražila nemiješanje u unutrašnje stvari Američkog kontinenta.¹¹ Međutim, iako je prihvatanje *uti possidetis juris* principa od strane latinsko-američkih država bilo zamišljeno kao prevencija budućih graničnih konflikata, on ipak nije u potpunosti zaustavio dalje evropsko miješanje niti teritorijalne rasprave.¹² *Uti possidetis*, isto kao i princip ne miješanja u unutrašnje stvari suverenih država, je dosljednije uspostavljen, kao opšti zahtjev, tek nakon okončanja Drugog svjetskog rata.

U periodu između 1915 i 1945, pravila teritorijalnog suvereniteta u Evropi bila su bazirana na raznovrsnom setu kriterija. Još je Bečki kongres 1815.godine, uspostavio filozofiju i praksu tzv. ***sfere interesa***. Na Balkanu, na primjer, ovo je značilo da nema razmatranja političkih pitanja odvojeno od geopolitike, uslovljene etničkim sastavom teritorije, koja je bila dijeljena u cilju uspostavljanja novih država. Ta pitanja nisu mogla biti tretirana bez upotrebe brutalne sile u odnosu na

---

teritorije, i na kraju XIX vek, kada se tvrdilo da teritorija koja ne pripada "civilizovanoj državi", će se smatrati kao terra nullius, tako da je svako može osvajati, okupirati, prisvajati i zaposjedati. (Citirano prema - Jošua Castellino: "Teritorijalnost i identitet u međunarodnom pravu: Borba za samoopredeljenje u Zapadnoj Sahari" Milenijumski Časopis za međunarodne studije, 28 (2) (1999): 547. Dakle, Slučaj Latinske Amerike pripada prvoj kategoriji terra nullius, dok ostatak kolonija potpada pod pravilo "teritorija koja ne pripada civilizovanoj državi").

¹⁰ Norman Rich, *Great Power Diplomacy: 1814-1914* (New York: McGraw-Hill, Inc., 1992), 28-44; 167-184; 347-364. (Citirano prema E. Hasani: Ibidem).

¹¹ Paul de Lapradelle, *La Frontiere. Etude de Droit International* (Paris: Imprimerie du Centre Issoudun, 1928), 76-87; and Georg Schwarzenberger, "Title to Territory: Response to a Challenge," *American Journal of International Law* 51 (2) (April 1957): 320. (Citirano prema E. Hasani: Ibidem).

¹² Poslednji teritorijalni spor, dogodio se u 1992. između Salvadora i Hondurasa i Nikaragve sa intervencijama. Za pregled istorije prekograničnih sukoba u Latinskoj Americi u XIX vijeku, vidi Alejandro Alvarez, "Latin America and International Law," *American Journal of International Law* 3 (2) (April 1909): 269-353; James Brown Scott, "The Swiss Decision in the Boundary Dispute Between Colombia and Venezuela," *American Journal of International Law* 16 (3) (July 1922): 428-431; Chandler P. Anderson, "The Costa Rica-Panama Boundary Dispute," *American Journal of International Law* 15 (2) (April 1921); Georg Maier, "The Boundary Dispute between Ecuador and Peru," *American Journal of International Law* 63 (1) (January 1969): 28-46; and Gideon Rottem, "Land, Island and Maritime Frontier Dispute," *American Journal of International Law* 87 (4) (October 1993): 618-626.

date administrativne granice iz Otomanske i Austrougarske imperije. Evropska teritorijalna politika u Balkanskom regionu, nakon krvavih Balkanskih ratova 1912-1913.godine, je težila da sačuva stabilnost i sigurnost – čak i po cijenu da mnoge nacije/narodi budu oštećeni-pocijepani nastalim novim teritorijalnim preuređenjem.¹³ Ovo se naročito dogodilo sa albanskim narodom, ali i sa bošnjačkim, srpskim i još nekim drugim.

Nakon okončanja Drugog svjetskog rata i pratećih procesa dekolonizacije u Africi, lideri novonastalih afričkih država su, takođe, insistirali na zaštiti prethodnih administrativnih granica.¹⁴ U teoriji i praksi je poznato da afrički slučaj datira od Berlinsko-Kongoanske konferencije (1884-1885), koja je smatrana kao sastanak za podjelu Afrike.¹⁵ Finalni akt ove konferencije, je potpisan 26. februara 1885, jednostavno zabranjujući trgovinu robljem i određujući slobodu kretanja dobara i lica unutar teritorija pod suverenitetom kolonijalnih sila (Britanija, Francuska, Njemačka, Portugal i Belgija).¹⁶ Suverena prava ovih sila nad njihovim odnosnim teritorijama uzduž i poprijeko Afrike, počinjući od njenih obala, nisu bila bazirana na njihovoj efektivnoj - stvarnoj administrativnoj kontroli, kako je to bilo u slučaju Evrope. Član 35. ovog akta govori samo o uspostavljanju osnovnih granica kontrole uzduž obala kontinenta.¹⁷

Pomenuti Finalni akt takođe je predviđao da bilo koja država koja posjeduje teritoriju na Afričkom kontinentu, mora notifikovati – obavijestiti druge kolonijalne sile o granicama iste, radi prevencije konflikata nad tom teritorijom. Čak i onda kada kolonijalne sile nisu dozvolile uspostavu bilo kakve efektivne administracije u ovim zemljama, trebalo je da uspostave minimalnu efektivnu kontrolu, regulišući kretanje dobara i lica, i kontrolu trgovine robljem. Na taj način su nastajale prve kolonijalne granice na tlu Afrike.

Podjela Afrike prema „*sferama uticaja*“ između evropskih sila, predstavljala je još jedan udarac u odnosu na lokalno stanovništvo. Zato, radi regulisanja odnosa sa lokalnim stanovništvom, kolonijalisti su uspostavljali razne *protektorate*, „*prirodne*“ i „*buffer*“- divlje zone i *sizerentstva* (sizerentstva su ovdje značila da nacija upravlja samo unutrašnjim poslovima). Oni nisu pokušavali da uspostave bilo kakve oblike modernog političkog sistema na zemljama koje su kontrolisali, već samo da preduprijede konflikte i obezbijede svoj miran kolonijalni sistem.

¹³ Arthur W. Spencer, *The Balkan Question--Key to a Permanent Peace*, The American Political Science Review 8 (4) (November 1914): 563, 569-570, 575, 577, 580-581. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

¹⁴ See also Rupert Emmerson, *From Empire to Nation* (Cambridge: Harvard University Press, 1960), chs. VI and XVI. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

¹⁵ For more on this, see Daniel de Leon, "The Conference at Berlin on the West-African Question," Political Science Quarterly 1 (1) (March 1886): 103-139. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

¹⁶ Rich, 237-242. Ibidem.

¹⁷ The General Act of the Berlin-Congo Conference. See Arthur Berriedale Keith, *The Belgian Congo and the Berlin Act*, Oxford: Clarendon Press, 1919), 314-315. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

Sa kolapsom kolonijalnog sistema, mnoge tako uspostavljane apstraktne granice, povučene uzduž datih meridijana i paralela, koje su dijelile kolonijelne sfere uticaja, bile su jednostavno konvertovane – pretvarane u međunarodne granice, bazirane na principu *uti possidetis juris*.¹⁸

Međutim, ne želeći da pravdamo kolonijalni način uspostavljanja granica, kada je više od 40 procenata afričkih granica određeno *pravolinijski*, koje su na taj način cijepale mnoge različite etničke grupe¹⁹, ipak treba reći da je poštovanje tih granica bilo u funkciji stabilnosti i validnosti u prevenciji mnogih potencijalnih sukoba u Africi.²⁰ Afrički lideri su često isticali činjenicu da su njihove granice vještačke i arbitrarno postavljene od strane vanjskih sila, ali su konstatovali da se pokazalo da su od vremena nezavisnosti do danas te granice, iako neprirodne, ipak valjano rješenje za kontinent, jer su spriječile ratove i sukobe.

U 1964. godini, Organizacija Afričkog Jedinstva - OAJ, donijela je rezoluciju, kojom je utvrđeno da bi u cilju očuvanja stabilnosti državnih granica – kao ključni princip, širom Afrike trebalo primijeniti - ***uti possidetis***. Većina Afrike je već bila nezavisna u ovo vrijeme, tako da je rezolucija bila glavna politička direktiva rješavanja sporova putem ugovora baziranih na prethodnim kolonijalnim granicama, radije nego da se pribjegne upotrebi sile radi revidiranja tih granica. Pokazalo se da je primjena ovog principa omogućila afričkim državama da izbjegnu ratove oko granica, uz izuzetak koji predstavlja rat između Eritreje i Etiopije 1998 - 2000. koji je imao za posljedicu secesiju Eritreje i stvaranje njene nezavisne države, što je bilo, nakon svega, prihvatljivije nego da se nastavi konflikt između dva dekolonizirana susjeda. Ovdje treba napomenuti i to da je na području Somalije, nastala i jedna tzv. *faktička država* – Somalilend, koja još nije međunarodno priznata, ali faktički postoji i niko je ne osporava.

OAJ je istakla da su afričke granice, iako nametnute u nastale pod uticajem kolonijalizma, ipak "***opipljiva realnost***", pa su se njeni lideri obavezali da poštuju te granice koje postoje od vremena nezavisnosti, što je značilo striktnu primjenu principa ***uti possidetis juris***.

Pojedine afričke zemlje koje su bile izrazile teritorijalne zahtjeve na bazi različitih oblika *uti possidetis juris* principa, kao što su etnički ili istorijski razlozi,

---

¹⁸ Friedrich Kratochwil, "Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System", World Politics 39 (1) (October 1986), 36-41. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

¹⁹ "Mi (kolonijalne sile) angažovani smo... u crtanju granica na mapama gde noga bijelog čovjeka nikada nije nagazila; poklanjali smo planine, rijeke i jezera jedni drugima, i imali smo samo malo prepreka, koje su se ticale toga da nismo znali tačno gde je ova planina ili rijeka ili jezero." Lord Salisbury, britanski premijer krajem XIX vijeka, navedeno u **Jošua Castellino**: "Territoriality and Identity in International Law: The Struggle for Self-Determination in the Western Sahara," Millennium: Journal of International Studies 28 (3) (1999): 529.

²⁰ Jeffrey Herbst, "The Creation and Maintenance of National Boundaries in Africa," International Organization 43 (4) (Autumn 1989): 674. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

postepeno su napuštale takve svoje stavove. Slučaj Maroka, koji je imao pretenzije prema Zapadnoj Sahari, i Somalije su najistaknutiji primjeri takvih slučajeva.²¹

Isto tako, razne etničke grupe i narodi koji su pokušali da se otcijepu od matične države, susreli su se sa različitim otporima međunarodne zajednice, kao što se to dogodilo u poznatim slučajevima Katange (Zair/Congo) i Bijafre (Nigerija). S druge strane, kolonijalne sile koje su pokušale da nasilno spriječe svoje bivše kolonije da postanu nezavisne – kao u slučaju Fransuske i Alžira, ili Gvineje Bisao, rizikovale su da budu osuđene i kažnjene od strane međunarodne zajednice putem tzv. „preuranjenog priznanja novih država i pokreta koji se bore za nacionalnu slobodu“, koncepta prvenstveno napravljenog da pomogne procesu nezavisnosti bivših kolonija.²²

Interesantno je naglasiti da su, u početku, bivše Afričke kolonije, koje su tražile međunarodno priznanje, bile zadovoljne da imaju upravu i kontrolu samo u glavnom gradu svoje teritorije. Takođe, treba naglasiti da je preuranjeno priznanje nezavisnosti od strane drugih država, u suštini, bilo protivno praksi i filozofiji Berlinsko – Kongoanske konferencije. Drugim riječima, OAJ i njeni afrički lideri prihvatili su istu filozofiju i praksu kao i njihovi kolonizatori: sistem OAJ bio je napravljen da zaštiti vanjske granice i odnose između novonastalih suverenih država u Africi, što je značilo da date zemlje sačuvaju minimalnu i simboličnu administrativnu kontrolu koja se odnosila većinom na oblast oko glavnog grada.²³ Afričkim kolonijama je priznavana puna nezavisnost tek nakon što su se oslobodile od stranog sistema i kada su postale sposobne da vode svoje vanjske poslove sa punim autoritetom, bez obzira na unutrašnje poteškoće.²⁴

Dalje, počev od 1880.godine, a sa ciljem ublažavanja i regulisanja teritorijalnih sukoba, međunarodno pravo je prihvaćeno kao model za rješavanje problema i 1960-ih i 1970-ih godina, kada su antikolonijalni pokreti povećali svoj međunarodni **legitimitet i subjektivitet**. Slučajevi **samoopredjeljenja** tih pokreta bili su bazirani na **teritorijalnim**, radije nego na **etničkim** zahtjevima, jer je to bilo mnogo prihvatljivije u vrijeme prelaza od kolonijalizma prema nezavisnosti. Bilo je mnogo teže, ako ne i nemoguće, uspjeti sa zahtjevima za definisanje etničkih entiteta usmjerenih za samoopredjeljenje, tj. nezavisnost i stvaranje svoje države, nego se boriti za teritorijalno samoopredjeljenje (tj.

---

²¹ Ravi L. Kapil, "On the Conflict Potential of Inherited Boundaries in Africa," *World Politics* 18 (4) (January 1966): 633-634; and Patricia Berko Wild, "The Organisation of African Unity and the Algeria-Morocco Border Conflict: A Study of New Machinery for Peacekeeping and for the Peaceful Settlement of Disputes Among African States" *International Organization* 20 (1) (Winter 1966): 19-20, 27, 29-36. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

²² Heather Wilson, *International Law and the Use of Force by National Liberation Movements* (Oxford: Clarendon Press, 1988), 119-120, at footnote 101. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

²³ Herbst, 687-689. Ibidem.

²⁴ Ali A. Mazrui, "The United Nations and Some African Political Attitudes," *International Organization* 18 (3) (Summer 1964): 499. Ovaj autor je eufemistički nazvao sam proces ostvarivanja nezavisnosti u afričkom kontekstu, kao prelazak "iz inostrane vladavine u odnose sa inostranstvom". (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

primjenu principa uti possidetis), jer su teritorije kako tako već bile definisane od strane kolonijalnih sila.²⁵ Zato su se afrički i latinsko-američki koncepti samoopredjeljenja zasnivali na **teritoeriji**, a ne na **etnicitetu**. Kao rezultat takvog stava, niti naučnici²⁶ niti države²⁷, nisu priznali zahtjeve za samoopredjeljenjem postavljene od strane raznih urođeničkih grupa, autohtonih i indigenih naroda u ovim regionima, čime je ovim grupama i narodima možda pričinjena historijska šteta, sprječavajući ih da pravovremeno steknu svoj puni međunarodno-pravni subjektivitet i svoju državu koja se poklapa sa njihovim etničkim teritorijama. S druge strane, treba napomenuti i to da je princip *uti possidetis juris* „dobio auru historijskog legaliteta za eksproprijaciju (ograničenje upotrebe, m.p.) zemlje urođeničkih naroda“.²⁸

Nužno je još jednom podvući da kolonijalne granice, u najviše slučajeva nisu pratile etničke granice, i da je ovo ipak vodilo nasilnim i krvavim građanskim ratovima između različitih etničkih grupa i naroda u mnogim post-kolonijalnim (i post komunističkim) zemljama, uključujući Sudan, Zair, Angulu, Nigeriju i bivšu Jugoslaviju i sl. Princip ***uti possidetis iuris*** je ponovo bio afirmisan i od strane međunarodnog Suda pravde 1986. godine u slučaju Burkina Faso – Mali, a i od strane poznate Badinterove komisije u razrješenju jugoslovenske krize 90-tih godina prošlog vijeka.

Argumenti za primjenu principa uti possidetis

Naučnici i teoretičari međunarodnog prava su učinili veliki napor da utvrde stvarne uzroke pojavljivanja i prihvatanja *principa uti possidetis*. Ovi uzroci mogu biti grupisani u dvije kategorije: **vanjsku i unutrašnju**. Na primjejr, tokom rasprave zašto su latinsko-američke države odbile ideju konfederacije bazirane na bivšim administrativnim kolonijalnim granicama (*uti possidetis juris*), jedan od teoretičara Alejandro Alvarez istakao je slijedeće **unutrašnje razloge**: totalno pomanjkanje

²⁵ Rupert Emerson, *Pan-Africanism*. International Organization 16 (2) (Spring 1962): 276-283. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

²⁶ "Ne samo da ne postoje *ničije teritorije* na američkom kontinentu, nego i kao posljedica toga, nikakvo međunarodna važnost se ne pridaje posjedovanju pojedinih regiona koje datiraju iz tih pradavnih vremena, vremena koja pamte domorodačka plemena, koja ne poznaju suverenitet na zemlji u čijem okviru se nalaze ograničenja za njih same. Dvije značajne posljedice proističu iz toga: zaposjedanje regiona od strane onih koji su domoroci je stvar unutrašnjeg javnog prava svake zemlje a ne samo međunarodnog prava, i drugo, da vlade, u nekim slučajevima, snose međunarodnu odgovornost za djela učinjena domorocima u okviru svojih granica, iako ti starosjedeoci ne priznaju suverenitet države", Alvarez, 342-343, fusnota 95.

²⁷ Prema odlukama Međunarodnog suda pravde, međunarodne granice prate granice shodno principu *uti possidetis juris*, to jest, poštuju se kolonijalne administrativne podjele iz pretkolonijalne ere. Ovaj stav je potvrđen u slučajevima Zapadna Sahara (1975); Salvador protiv Hondurasa, i u Nikaragvanskoj intervenciji (1992), kao i u teritorijalnom sporu između Libije i Čada (1994). Za više, pogledajte Reisman, 354-357.

²⁸ Malcolm Shaw, "The Heritage of States: The Principle of *Uti Possidetis Today*," British Yearbook of International Law 67 (1996): 98. (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

komunikacija između ovih zemalja; duh nezavisnosti; konflikte oko granica; civilne ratove izazvane ličnim ambicijama revolucionarnih lidera; pomanjkanje političkog iskustva, i, na kraju, pomanjkanje zajedničke tradicije.²⁹

Naglašavajući neke od **vanjskih razloga**, koji bi mogli objasniti prihvatanje *principa uti possidetis juris*, Alvarez je govorio o ideji konfederacije u kontekstu otpora evropskom nametanju. *Princip uti possidetis juris* je postavljen ne samo kao prevencija međusobnim konfliktima oko granica, nego, takođe, i da eliminiše mogućnosti za **evropsko traženje** „ničije zemlje“ (*terra nullius*) na teritorijama bivših kolonijalnih posjeda. Tako, na primjer, španske vlasti su nametale svoje određivanje granica u svojim kolonijalnim regionima, uopšte ne obračujući pažnju na lokalnu topografiju.³⁰

Drugi autori, međutim, neuspjeh **latinskoameričkih država** da formiraju konfederaciju, pripisuju isključivo **unutrašnjim razlozima**, kao na primjer sujetama i ličnim interesima lokalnih lidera, koji su stekli moć nakon sticanja nezavisnosti. Ovi lideri, kaže Steven Ratner, upotrijebili su *uti possidetis* sistem za ostvarenje vlastitih interesa i ličnih koristi.³¹

Afričke granice, takođe, bile su uspostavljene bez poštovanja bilo kakvog prethodnog znanja o topografiji terena i želje lokalnog stanovništva. Kako je već napomenuto, afričke granice su bile određene na bazi pojedinačnih **longituda** i **latituda**. Ovo nasljeđe pomaže da objasnimo zašto je dekolonijalizacija Afrike proizvela slabe državne i političke sisteme, ali je istovremeno bila garancija protiv secesionističkih zahtjeva i sukoba raznih etničkih grupa i autohtonih/indigenih naroda. Ovo su principi koji objašnjavaju **vanjske razloge** za prihvatanje principa *uti possidetis juris* u Africi.³²

Analitičari, isto tako, ukazuju na **ličnosti** afričkih lidera i **unutrašnji razvoj** u bivšim kolonijama, da bi objasnili razloge za prihvatanje principa *uti possidetis juris*.³³ Međutim, to objašnjenje nema ubjedljivih argumenata. Jer, mada su personalne karakteristike afričkih elita svakako igrale značajnu ulogu, ipak socijalna slika afričkog društva, slaba državna struktura i etnička raznolikost, isto kao i međunarodna pravila o **pravu na državnost** i jednakom suverenitetu kolonijalnih naroda i njihovih teritorija, bolje objašnjavaju prihvatanje principa *uti possidetis juris*. Bilo koje drugo rješenje osim primjene *uti possidetis* principa, bilo bi štetnije za regionalnu i međunarodnu stabilnost na Afričkom kontinentu i vodilo bi krvavim bratoubilačkim ratovima.

---

²⁹ Alvarez, 288.

³⁰ Ibid., 290-291, 320-321, 342-343.

³¹ Ratner, 592.

³² Kapil, 656-673; and Herbst, 690-691.

³³ Herbst, 676-678.

Prtimjena principa uti possidetis iuris na bivše komunističke federacije

Primjena principa *uti possidetis juris*, izvan kolonijalnog konteksta, dogodila se u slučaju kada su se bivše komunističke federacije - Sovjetski Savez, Čehoslovačka i Jugoslavija, raspale, sa prestankom tzv. "hladnog rata". Dok se Čehoslovačka podijelila mirnim putem (plišana revolucija) a Sovjetski Savez bio izbjegao duboko i grubo nasilje i sukob u većem dijelu (stvaranje tzv. ruske Zajednice Nezavisnih Država), slučaj Jugoslavije je, naročito prema mišljenju većine srpskih teoretičara, pokazao apsurdnost **mehaničke primjene** principa *uti possidetis juris*.

Međunarodnopravni odgovor na disoluciju Jugoslavije dala je Arbitražna komisija kojom je predsjedavao francuski pravnik Robert Badinter³⁴, po kome je ova komisija popularno i nazvana – Badinterova komisija. Batinterova komisija je uspostavljena od strane Evropske Zajednice 1991.godine, da presudi spor i uspostavi kriterije u vezi sa zahtjevom za priznanjem dotadašnjih jugoslovenskih republika, kao suverenih i nezavisnih država.³⁵ Komisija je svoju odluku bazirala na osnovnoj primjeni međunarodnog prava i politike, karakterišući suverene države kao one entitete koji, *inter alia*, ispunjavaju esencijalne kriterije za međunarodnu državnost, a to su: **teritorija, stanovništvo, i vlast koja kontroliše teritoriju**. Jer su sve jugoslovenske republike ispunjavale ova tri principa. U svojoj odluci, Komisija je primijenila gore pomenuto afričko iskustvo kao opšti princip, i djelimično odluku Međunarodnog suda pravde u vezi slučaja Burkina Faso - Republika Mali, protežući primjenu afričkog slučaja i afričkih standarda, na, kako su srpski teoretičari istakli, sasvim različit socijalni i politički milje u Jugoslaviji.

³⁴ Ministri inostranih poslova Evropske dvanaestorice - EZ, 3. septembra 1991. godine imenovali su tri člana arbitražne komisije za Jugoslaviju. Bili su to Francuz **Robert Badinter**, Talijan **Aldo Corosanti** i Nijemac **Roman Herzog**. Sva trojica su bili uvaženi pravni stručnjaci i predsjedavali su ustavnim sudovima u svojim zemljama. Kako je komisija bila zamišljena kao petočlana, ostavljeno je Predsjedništvu SFRJ da ono izabere još dvojicu članova. Međutim zbog neslaganja, u Predsjedništvu SFRJ ni o čemu se nisu mogli dogovoriti, pa je 7. septembra na prvoj plenarnoj sjednici Mirovne konferencije o Jugoslaviji EZ imenovala još dvojicu članova arbitražne komisije. Bili su to **Irene Petry** iz Belgije i **Francisco Toma Valiente** iz Španije, a njih petero su potom održali svoju prvu sjednicu 11. septembra u Den Hagu. Ova komisija je na toj sjednici odlučila da joj na čelu bude bivši francuski ministar pravosuđa Robert Badinter, po kome je kasnije komisija popularno i nazvana. Riječ je o vrsnom pravniku, koji je tada imao 63 godine. Od 1981. pa do 1986. Batinter je bio francuski ministar pravosuđa, a za vrijeme njegova mandata u Francuskoj je ukinuta smrtna kazna. Takođe, Robert Badinter je od 1986. godine, bio predsjednik Ustavnoga vijeća, koje je u Francuskoj zaduženo za nadgledanje ustavnosti zakona.

³⁵ Više o ovome vidjeti u: Alain Pellet, "The Opinions of the Badinter Committee: A Second Breath for Self-Determination of Peoples" European Journal of International Law 3 (1) (1992): 178-181; Vladimir Djuro Degan, "Samoopredeljenje Naroda i Teritorijalna Celovitost Drzava u Uvyjetima Raspada Jugoslavije," Nasa Zakonitost 46 (4) (Zagreb, April 1992): 543-569; Antonio Cassese, "Self-Determination of Peoples and the Recent Break-Up of USSR and Yugoslavia," in Roland St. John Macdonalded, ed., Essays in Honor of Wang Tiewa (The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1994), 131-144; and Thomas D. Grant, *The Recognition of States (Law and Practice in Debate and Evolution)* (London: Praeger, 1999), 149-213.

Badinterova komisija je, međutim, iznijela principijelno stanovište da "na bilo kakve slučajeve, izuzev kada se radi o državama koje se međusobno slože, pravo na samoopredjeljenje se ne može upotrijebiti za promjenu postojećih granica koje su postojale od vremena nezavisnosti (*uti possidetis juris*)". Ovdje je Komisija poklonila punu vjeru tzv. AVNOJ-evskim granicama, koje su živjele toliko dugo, i proizvele jedno „normalno“ stanje funkcionisanja država - bivših republika SFRJ, analogno gore pomenutim kolonijalnim granicama u Africi i Latinskoj Americi. U skladu sa ovim, Komisija naglašava da "izuzev ako se strane drugačije dogovore, bivše republičke granice (unutrašnje granice između Srbije i Hrvatske, i Srbije i BiH) postaju međunarodne granice zaštićene međunarodnim pravom".³⁶ Ovaj stav izražavao je namjeru poštovanja teritorijalnog *statusa quo* (tzv. "fotografija teritorije" u slučaju Burkini Faso - Republika Mali) i *principa uti possidetis juris*, koji je, prema Komisiji, trebalo da bude prevencija teritorijalnih konflikata koji bi se mogli pojaviti između novih nezavisnih država koje su ponikle iz bivše Jugoslavije.³⁷

Donošenjem svoje odluke, Komisija je preuzela na sebe odgovornost da konflikti oko teritorija mogu biti preduprijeđeni jedino kroz priznanje i transformaciju bivših *administrativnih* granica u *međunarodne*, koje bi onda bile zaštićene članom 2 (4) Povelje Ujedinjenih Nacija.³⁸ Ovo preuzimanje odgovornosti je izražavalo političke ciljeve Evropskih lidera koji su insistirali da, poštujući deklaracije iz juna 1991. o nezavisnosti Hrvatske i Slovenije, jedino federalne republike Jugoslavije, kao *teritorijalne* jedinice, bi mogle imati pravo na *samoopredjeljenje, a ne narodi*, što bi po shvatanju mnogih srpskih teoretičara bilo ispravnije, shodno Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.

Isto stanovište, putem analogije, odnosilo se i na Sovjetski Savez i Čehoslovačku, i bilo je potvrđeno 16. decembra 1991, izjavom Evropske Zajednice (sada EU), koja je postavila važno uputstvo uspostavljajući uslove koji se moraju ispuniti prije nego bi nove države bile priznate kao nezavisne. Bivše Sovjetske republike prihvatile su ovakvo stanovište, formalno, u 1993. godini, držeći da *uti possidetis juris* treba da bude važeća solucija za teritorijalne rasprave medju njima.³⁹

³⁶ Conference on Yugoslavia Arbitration Commission, Opinion No. 2 (January 11, 1992). (Citirano Prema E. Hasani: Ibidem).

³⁷ Ratner, 614, footnote 192. Ibidem.

³⁸ Povelja UN, član 2(4): "Sve članice se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države, ili na svaki drugi način nesaglasan sa ciljevima Unjedinjenih Nacija." <http://www.un.org/aboutun/charter/>.

³⁹ Član 3 Povelje Zajednice Nezavisnih Država (22. jun, 1993) afirmiše "nepovredivost državnih granica, priznanje postojećih granica i odbacivanje nezakonitog i nasilnog sticanja teritorija".

Sporazum iz Alma Ate kojim je uspostavljena Zajednica Nezavisnih Država, (decembra 1991.) uključuje sličnu odredbu. Više o ovome može se vidjeti kod autora Sergeja A. Voitoviča: "The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model," European Journal of International Law 4 (3) (1993), str. 418-430.

Proizilazi da, insistiranjem na primjeni *uti possidetis juris principa* u bivšoj Jugoslaviji, Evropski donosioci odluka, ustanovili su standarde ranije utvrđene za Afriku, dodajući neke korektivne kriterije. To znači da je lista preduslova za međunarodno priznanje sada bila produžena dodavanjem zahtjeva za poštovanjem **vladavine prava, demokratije i uvažavanjem ljudskih i manjinskih prava**. Međutim, nije bilo stvarnih mehanizama za implementaciju ovih zahtjeva koji su postojali u praksi – ekonomske sankcije su se pokazale neefektivnim, dok je vojna intervencija međunarodne zajednice još bila nepoželjna u to vrijeme. No, kada je postalo očigledno da su Srbi iz Hrvatske i BiH prihvatili **pogrešnu interpretaciju samoopredjeljenja**, međunarodna zajednica je vojno intervenisala da zaštiti teritorijalni suverenitet BiH. U isto vrijeme, Hrvatskoj je dozvoljeno da uništi Republiku Srpsku Krajinu – samoprolašeni Srpski entitet, koji je osnovan u okviru suverenih Hrvatskih granica kada se Hrvatska otcijepila od federacije, poštujući princip da svaki narod ima pravo na samoopredjeljenje. U BiH, intervencija Zapadnih sila protiv remetilačkih srpskih snaga došla je sa mnogo zakašnjenja, nakon učinjenog genocida protiv Bosanskih Muslimana - Bošnjaka.

Prihvatanje principa *uti possidetis juris* od strane međunarodne zajednice u odnosu na bivšu Jugoslaviju, s pravom se obrazlagalo „**ravnotežom snaga**“ i željom za **balansom** unutar multinacionalnih republika koje će postati nezavisne. Drugim riječima, entiteti koji nijesu posjedovali osobine federalne republike, nastojali su da predstave sebe kao validne kandidate za punu nezavisnost i primjenu *principa uti possidetis*. Sa ovim na umu, donosioci međunarodnih odluka su odbili zahtjeve za suverenitetom, za primjenom principa i samoopredjeljenja *uti possidetis iuris*, postavljene od strane srpskih entiteta u okviru Hrvatske (Republika Srpska Krajina), u okviru Bosne i Hercegovine (Republika Srpska), kao i Sandžaka⁴⁰ i Kosova u okviru tadašnje SRJ. Međutim pitanje Kosova je kasnije, zbog izmijenjenih okolnosti, potpalo pod primjenu drugih međunarodnopravnih principa i akata.

---

⁴⁰ Muslimansko Nacionalno Vijeće Sandžaka (MNVS), kasnije BNVS, u vremenu od 25. do 27. oktobra 1992.godine, organizovalo je referendum za teritorijalnu i političku autonomiju Sandžaka, kao uslova za primjenu principa tzv. *unutrašnjeg samoopredjeljenja*, dakle ne nezavisnosti i otcjepljenja. Na referendumu se više od 90% izašlih muslimana – Bošnjaka izjasnilo za autonomiju, koja je kao mogućnost faktički i dan danas predviđena i samim Ustavom Srbije. Predstavnici BNVS-a su od 25-27. avgusta 1992.godine, učestvovali na Londonskoj i kasnije u septembru iste godine na Ženevskoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji, u okviru grupe za manjine, na kojima su tražili rješavanje svog statusa putem uspostavljanja autonomije, odnosno *Specijalnog statusa*, koji je bio predviđen Predlogom sporazuma za opšte rešenje međunarodne konferencije o Jugoslaviji u Hagu, tzv. haškim dokumentom, predloženim od strane dvanaest država Evropske zajednice iz novembra 1991.godine. U tu svrhu BNVS je usvojilo tzv. Memorandum o specijalnom statusu Sandžaka, kao dokument koji je trebalo da potpišu predstavnici BNVS, Srbije, BiH, i EZ. (O sadržini ovog haškog dokumenta vidjeti šire - Nacionalne manjine u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, Beograd, 1997).

Pitanje Kosova, Republike Srpske i Sandžaka

U vrijeme kada je ponovo došlo do postavljanja zahtjeva za poštovanjem korektivnih kriterija kod principa *uti possidetis juris* (demokratija, vladavina prava i poštovanje ljudskih i manjinskih prava), i kada je Kosovo postavilo zahtjev za nezavisnošću, Međunarodna zajednica je upotrijebila princip *uti possidetis juris* da bi odbila takav zahtjev Kosova, shodno odredbama nacrtu sporazuma iz Rambujea iz februara 1999.god, koje su stavljale Kosovo unutar jurisdikcije Srbije. Te odluke su se odnosile na izbor sudija, formiranje parlamenta, izbor budućeg predsjednika Kosova itd.⁴¹

Mirovni sporazum iz Rambujea imao je svoj osnov u Ugovoru o principima odnosa između Srbije i Crne Gore u okviru Državne zajednice (Ugovor o zajednici) potpisan u Beogradu 14.marta 2002.godine, pod supervizijom Havijera Solane, visokog predstavnika Evropske Unije za vanjsku politiku i bezbjednost. Ugovor o zajednici Srbije i Crne Gore, *inter alia*, u paragrafu 3, odredba o rekonsideraciji, kaže da „prema iskustvu u trogodišnjem periodu, države članice (misli se na Srbiju i Crnu Goru) mogu pokrenuti postupak za promjenu državnog statusa, t.j. povlačenje iz državne zajednice. Ako se Crna Gora povuče iz državne zajednice, međunarodni dokumenti koji se odnose na SRJ, kao na primjer Rezolucija Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih Nacija 1244 o Kosovu, odnosiće se u potpunosti na Srbiju kao njenog nasljednika“.⁴² Unošenje ove odredbe u Ugovor o zajednici Srbije i Crne Gore, koji nije bio uključen u finalni nacrt sporazuma iz Rambujea, izazvao je žestok otpor kosovskih Albanaca, koji su shvatili da ako se i kada se Crna Gora odcijepi iz zajednice, Srbija će opet imati puna suverena prava nad Kosovom, čime će oni ponovo biti ugroženi kao ranije.

Međutim, mi u ovom radu, a na osnovu stanja na terenu, polazimo sa stanovišta da se slučaj Kosova ne razlikuje od drugih sličnih slučajeva u svijetu, gdje se traži primjena principa *uti possidetis* i prava na samoopredjeljenje, kao na primjer od onih slučajeva afričkih država koje su tražile nezavisnost od svojih kolonijalnih upravljača. Ustvari, međunarodna zajednica je insistirala na ovoj pravnoj sličnosti, kada je vojno intervenisala u Jugoslaviji, ali je onda odbacila kosovski zahtjev za samoopredjeljenjem. Evropski donosioci odluka su objašnjavali svoj stav o primjeni principa *uti possidetis juris* prema kome je teritorija novih suverenih država definisana na bazi starih kolonijalnih granica. Dakle, pošto Kosovo nije bilo federalna republika u okviru Jugoslavije, već entitet u okviru

⁴¹ Prateći kosovsko oslobađanje od beogradske represivne politike, novouspostavljena međunarodna administracija mislila je da uspostavi lokalne samoupravne strukture na Kosovu. Za vrijeme ovog procesa, lokalni političari više su poklonili pažnje drugorazrednim pitanjima nego što su se fokusirali na ključna pitanja budućnosti zemlje. Tako, Demokratski savez Kosova, predvođen Ibrahimom Rugovom, insistirao je na primjeni “Ustavnog okvira za privremenu samoupravu na Kosovu”, proglašenog od strane Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara UN, Hansa Hekerupa, 21. maja 2001. pripremajući se za predsjednika Kosova. Ove odredbe bile su prethodno poništene iz Sporazuma u Rambujeu. Uporedi poglavlje 9, odjeljak 2, Ustavnog okvira.

⁴² Vidi: <http://ue.eu.int/pressdata/EN/sg/69898.pdf> (pristup 2 marta 2003).

Srbije, ono nije imalo ni svoje federalne granice pa ni pravo da zahtijeva suverenitet po principu uti possidetis iuris.

Ono što je evropskim političarima, u to vrijeme, promaklo da konstatuju, a time i da priznaju Kosovo kao legitiman slučaj za otcjepljenje, jeste činjenica da je *princip uti possidetis iuris* evoluirao kroz istoriju i da sada podrazumijeva dodatne kriterije koji obavezuju centralnu vladu (SRJ) a tiču se: *vladavine prava, demokratije i poštovanje ljudskih i manjinskih prava*. Znači, ako centralna vlada ne poštuje ove nove/dodatne principe, onda Kosovo ima pravo na samoopredjeljenje i nezavisnost, i na osnovu člana 7. Deklaracije o prijateljskim odnosima među državama, koja predviđa tzv. participativnu vladu, tj. da su manjine (ovdje Albanci) potpuno uključene u donošenje odluka u državnim organima i tijelima. No obzirom da su srpske vlasti prema Kosovu počinile kršenje ovih demokratskih principa, još ranije tokom Miliševićeve vlasti, one su mu time dale za pravo da se otcijepi uz primjenu tzv. **remedijalističkih** teorijskih argumenata.

Dodatna argumentacija i „povoljna“ situacija, koja je učvrstila pravo Kosova na osamostaljenje jeste **progon** albanskog stanovništva sa Kosova 1999.godine, od strane srpskih snaga, nakon čega je uslijedila NATO-va intervencija, koja je presudno pojačala međunarodnopravni subjektivitet i legitimnost Kosova da traži svoju državnost. Naime, Kosovo je u ovom slučaju, iako kao žrtva, ali zaraćena strana, izjednačeno u statusu sa srpskim vlastima i postalo **ravnopravan pregovarač** i strana u sukobu. Kao rezultat toga, *princip uti possidetis iuris*, uspostavljen kao osnova za rezoluciju 1244 Savjeta bezbjednosti UN iz 1999.godine, određen je nacrtom mirovnog sporazuma iz Rambujea, koji je trebalo da bude platforma za finalno rješenje pitanja Kosova⁴³. Ono što je doprinijelo kalkulaciji evropskih sila u pravljenju nacrta ovih dokumenata, bilo je više rezultat njihove politike sile, nego realnih interesa kosovskog naroda. Koliko dugo će one biti u mogućnosti da sačuvaju stabilnost na Kosovu, zavisiće od toga kako se njihove sadašnje računice mogu opravdati. U međuvremenu Kosovo je jednostrano proglasilo svoju nezavisnost i do danas steklo priznanje više od 100 država. Po prijedlogu Srbije, koja ne priznaje otcjepljenje Kosova stvar je data Međunarodnom sudu pravde, radi davanja pravnog mišljenja – da li je secesija Kosova zakonita i zasnovana na međunarodnom pravu. U međuvremenu sud je dao mišljenje da odluka Kosova da proglaši nezavisnost nije u suprotnosti sa međunarodnim pravom. Dakle prepreke za priznanje Kosova danas, kao samostalne i suverene države, i njegov prijem u UN, nisu više pravne već isključivo političke prirode. To znači da neke države među kojima Rusija i Kina, kao stalne članice Savjeta

⁴³ U svojoj preambuli, Rezolucija 1244 Savjeta Bezbjednosti UN, koja predstavlja okvir za tekuću međunarodnu administraciju na Kosovu, koja treba da djeluje rame uz rame sa novformiranom lokalnom samoupravnom administracijom, predviđeno je da Savjet reafirmiše “obavezu svih država članica da poštuju suverenitet i teritorijalni integritet Savezne Republike Jugoslavije i drugih država u regionu”. Rezolucija u tački 11, određuje Sporazum iz Rambujea kao osnovu za samoupravu na Kosovu i kao načine olakšavanja političkog procesa koji treba da odredi budućnost kosovskog statusa, što su bile osnove za hod Kosova prema osamostaljenju. (Rezolucija 1244, S/RES/1244 (1999). Vidi: <http://www.kentlaw.edu/perritt/99sc1244.htm> (pristup Mart, 2003).

bezbjednosti, koje imaju pravo veta, ne dozvoljavaju da Kosovo postane član ove univerzalne svjetske organizacije.

No, pitanje Kosova je nakon njegovog jednostranog proglašenja nezavisnosti, i priznanja te nezavisnosti od strane više od 100 država svijeta, već na putu da stekne puno međunarodno priznanje i puni međunarodno-pravni subjektivitet. Vlasti Srbije pokušavaju da spriječe nešto što je po mišljenju glavnih zapadnih sila, među kojima Amerike, Francuske, Njemačke, Italije, već gotova stvar. S druge strane Rusija, Kina i još neke manje uticajne države, protive se jednostranom osamostaljenju Kosova i traže da se pitanje stavi na razmatranje i odluku Savjeta bezbjednosti UN. U tako zamršenoj situaciji, a na zahtjev Srbije, Generalna skupština UN je zatražila pravno mišljenje Međunarodnog suda pravde u vezi sa jednostranim otcjepljenjem i međunarodnim priznanjem državne nezavisnosti Kosova. Sud je dao mišljenje da odluka Kosova o osamostaljenju ne vrijedja međunarodno pravo.⁴⁴ U praktičnom smislu Kosovo je već skoro jednu deceniju i po izvan državno-pravnog sistema Srbije i već ima odlike de facto države.

Što se Republike srpske kao entiteta BiH tiče, ona se ne može upoređivati sa slučajem Kosova. Republika srpska je riješila svoj ustavnopravni i politički status putem Dejtonskog sporazume 1995.godine, koji je međunarodni sporazum, potpisan od strane šest država. Za nju ne važe principi i argumenti koji važe za Kosovo. Jer, Kosovo i albanski narod Kosova je bio ugrožen i bio ugnjetavan, izbačen iz institucija sistema, proganjan, etnički čišćen, obaspravljan i zbog toga ostavrio međunarodnu vojnu, tzv. humanitarnu intervenciju, pa po tom principu je stekao pravo na primjenu međunarodnopravnih principa za svoje osamostaljenje i proglašenje nezavisnom državom, kao jedinim lijekom za svoj opstanak. S druge strane Republika srpska nije bila obespravljena, nije ugnjetavana, nije izbačena iz institucija sistema, naprotiv ona je ta koja je kršila ljudska prava i čak počinila genocid nad drugim narodima u suverenoj i nezavisnoj državi BiH, tako da onaj koji krši tuđa prava nema pravo još mi na secesiju kao nagradu i primjenu principa prava na samoopredjeljenje. Eventualna neravnopravnost srpskog naroda u BiH je onemogućena unutrašnjim samoopredjeljenjem Srba u BiH, tj. dobijanjem svoje široke samouprave. O primjeni principa *uti possidetis iuris* pogotovo ne može biti

---

⁴⁴ Generalna skupština UN (oktobar 2008.) Pitanje: Da li je jednostrano proglašenje nezavisnosti od strane privremenih institucija samouprave Kosova u saglasnosti sa međunarodnim pravom? Odgovor: Međunarodni sud pravde, Hag, 22.07.2010.: "Rezolucija UN 1244 nije zabranjivala autorima Deklaracije da proglase nezavisnost. Deklaracija o nezavisnosti Kosova ne predstavlja kršenje međunarodnog prava." (Jer sud kaže: "*MSP ne treba da se bavi pitanjem posledica, posebno ne time da li je Kosovo postiglo državnost. Princip teritorijalnog integriteta ograničen na odnose među državama. Rasprava o pravu na samopredjeljenje ili "nužnu secesiju" od postojeće države nisu u domenu rasprave pred Međunarodnim sudom pravde, jer izlaze izvan okvira pitanja koje je postavila Generalna skupština UN. Međunarodni sud pravde je utvrdio da jednostrana deklaracija o nezavisnosti Kosova nije povredila međunarodno pravo, zato što to pravo ne sadrži zabranu takvih deklaracija.*") (Citorano prema: misha | 22 Jul, 2010 19:00 - MSP: Kosovska nezavisnost legalna!?!).

govora u slučaju Republike srpske, jer, njene granice nikada ranije nisu postojale. A, ratom dostignute granice su proizvod agresije a ne produkt opravdane pobune srpskog naroda u Republici srpskoj. Princip *uti possidetis iuris* je već primijenjen na pitanje osamostaljenja BiH kao jugoslovenske republike, shodno odluci Badinterove komisije, tako da ne postoje uslovi za njegovu ponovnu primijenu na unutrašnje odnose u BiH. Da je, recimo situacija obrnuta, tj. da su Bošnjaci i Hrvati, kao dva konstitutivna naroda, majorizirala ili na drugi način obespravila, ili pak počinila genocid prema Srbima kao trećem konstitutivnom bosanskohercegovačkom narodu, onda bi slučaj Republike srpske bio sličan slučaju Kosova i tada bi shodno međunarodnim dokumentima RS imala pravo na otcjepljenje.

Što se pak Sandžaka tiče, on ima jače pravo na osamostaljenje nego Republika srpska, čak i na primjenu principa *uti possidetis iuris*, a i na primejnu prava na eksterno samoopredjeljenje, u kom smislu je i sproveo referendum 1991. o uspostavljenju svoje autonomije ili specijalnog statusa. Jer, Sandžak ima i AVNOJ-evske granice, ima priznanje na Berlinskom kongresu iz 1878. kao korpus separatum, imao je tzv. „partizansku“ autonomiju za vrijeme Drugog svjetskog rata, njegovi narodi a pogotovo Bošnjaci su obespravljani, proganjani, etnički čišćeni, iseljavani, ne participiraju adekvatno u predstavničkim, izvršnim i drugim tijelima i organima drave. Medjutim, Bošnjaci kao narod ne žele da budu neki remetilački faktor kao što je npr. Republika srpska u BiH, oni žele sigurnost, mir, demokratiju, ekonomski, socijalni, kulturni i svaki drugi razvoj i ne traže secesiju, niti neku vrstu državnosti. Oni traže primjenu svjetskih i evropskih standarda u oblasti ljudskih i manjinskih parava, žele samoupravu shodno praksi koja već postoji u razvijenim demokratskim državama. Žele neku vrstu evropske regije, sa mogućnošći prekogranične saradnje sa svojim sunarodnicima u drugim državama, i svojom matičnom državom BiH. Bošnjaci Sandžaka nikada nisu niti željeli niti pokušali da putem sile rješavaju svoj politički i ustavnopravni status.

Umjesto zaključka

Primjena principa *uti possidetis iuris* uopšte uzevši, ali i u odnosu na slučaj federalnih jedinica i država nastalih na prostoru bivše Jugoslavije, je sasvim opravdana i pravno osnovana, isto onako kako je bila opravdana na slučajeve nastanka država nakon ukidanja kolonijalizma u Africi i Latinskoj Americi. Ograničenja i isključenja primjene principa *prava na samoopredjeljenje* u nekim slučajevima (sa specifičnostima slučaja i situacije u kojoj se našlo Kosovo), su sasvim međunarodnopravno zasnovana, kako je to i presudila Badinterova komisija u slučaju disolucije bivše Jugoslavije i sticanja državnosti njenih republika. Bilo koje drugo rješenje osim primjene *uti possidetis* principa uz korektiv primjene prava na samoopredjeljenje, bilo bi mnogo štetnije za regionalnu ali i međunarodnu stabilnost i vodilo bi još jačim i krvavijim bratoubilačkim ratovima. To je pokazao

slučaj primjene ovog principa na Afričkom kontinentu i Latinskoj Americi, kao i izvjesni pokušaj odstupanja od ovog principa na teritoriji bivše SFRJ.

Ovi razlozi imaju svoje uporište i u odluci Međunarodnog suda pravde, koja se ticala spornih granica između Burkinke Faso i Republike Mali 1986.godine.⁴⁵ U ovom slučaju, sud je odredio da *princip uti possidetis juris* služi **zamrzavanju** postojećeg statusa nad teritorijom, kakav je bio u vrijeme sticanja nezavisnosti, proizvodeći tzv. dejstvo "**fotografije teritorije**".⁴⁶ Dakle, Međunarodni sud pravde je definisao *uti possidetis juris* kao princip koji transformiše postojeće, administrativne granice, kreirane za vrijeme kolonijalnog perioda, u međunarodne granice novonastalih država. To se logički veže za proces dekolonizacije gdje god da se on pojavi,⁴⁷ štiteći time nezavisnost i čuvajući stabilnost novih afričkih država.⁴⁸ Ovo ne znači, naravno, da nije bilo odstupanja od striktno primjene principa *uti possidetis juris*, za vrijeme Afričke dekolonizacije.⁴⁹ Međutim, u velikoj većini slučajeva, prethodne administrativne kolonijalne granice prihvaćene su kao međunarodne granice.

Ovaj princip je primijenila i Badinterova komisija na slučaj Jugoslavije, a uz izvjesne korektivne dodatke po ovom principu riješeno je i pitanje Kosova.

Što se Republike Srpske i Sandžaka tiče oni svoj status moraju definisati unutar ustavnopravnih rješenja koja im omogućavaju ustavi država u kojima žive, uz poštovanje dostignutih svjetskih i evropskih stadarda za ovu oblast međunarodnog prava i međunarodnih odnosa.

---

⁴⁵ Burkina Faso vs. Republic of Mali, 1986 ICJ Reports 565. "On 14 October 1983. ((Burkina Faso (onda poznata kao Gornja Volta) i Mali, su sporazumno obavijestile Sud pravde o sporu koji se odnosi na pitanje postavljeno sudskom Vijeću o razgraničenju dijela zemljišta između dvije države .... Nakon što su uslijedili teški incidenti između oružanih snaga dvije zemlje, krajem 1985, obje strane paralelno su podnijele zahtjev Sudu za izdavanje privremene zaštitne mjere.... U svojoj presudi dostavljenoj 22. decembra 1986, Vijeće Suda je započelo sa utvrđivanjem osnovanosti zahtjeva na koje stranke polažu pravo. Ono je primetilo da, u konkretnom slučaju treba primijeniti princip nepovredivosti granica, naslijeđenih iz kolonijalnog vremena, tj. princip *uti possidetis juris*, koji potvrđuje prevagu prava vlasništvo kao osnove suvereniteta, a čiji prvenstveni cilj je da se obezbijedi poštovanje teritorijalnih granica koje su postojale u vrijeme kada je dobijena nezavisnost. Vijeće je preciziralo da te granice nisu ništa drugo nego razgraničenje između različitih administrativnih dijelova ili kolonija, te da sve podliježu primjeni principa *uti possidetis juris*, koji ih pretvara u međunarodne granice, kao u konkretnom predmetu. Stranke su podnijele razne vrste dokaza kao podršku svojim stavovima, uključujući francuske zakonske tekstove i regulative, ili administrativne dokumente, mape i "kolonijalne efektivne", odnosno drugim riječima, ponašanje uprave, kao dokaz efikasne primjene teritorijalnih nadležnosti u regionu tokom kolonijalnog perioda. Razmatrajući te razne vrste dokaza, Sud je definisao granice između strana u spornom području uz primjenu principa *uti possidetis*." Vidi <<http://www.lawschool.cornell.edu/library/cijwww/icjwww/igeneralinformation/ibook/Bbook8-1.51.htm>> (accessed March 29, 2003)).

⁴⁶ International Court of Justice (ICJ) Reports (1986), 568.

⁴⁷ Ibid., 566.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Tako na primjer, Britanski Togo je bio ujedinjen sa Ganom. Sličan slučaj je bio kada se Britanski Kamerun pridružio Nigeriji. Takođe, Britanska i Italijanska Somalija su postale jedna država, dok se Belgijska Ruanda/Burundi podijelila na dvoje.

Naravno, zainteresovane strane, putem medjusobnih ugovora i dijaloga, dakle mirnim putem i bez štete po treće države i narode, mogu rješavati sva svoja politička i državotvorna pitanja, čak i uz primjenu viših ili nižih standarda od onih koje predviđaju međunarodni dokumenti i međunarodno pravo.

LITERATURA:

- **Prof. dr Enver Hasani** : UTI POSSIDETIS JURIS: OD RIMA DO KOSOVA, Flečer Forum za svjetska pitanja, Ljeto/jesen, 2003. - Međunarodno pravo pod paljbom.
- **Avramov, S, Kreća, M.**: „Međunarodno javno pravo“, Savremena administracija, Beograd, 2003.
- **Rajič, D:** (2002), *Statehood and the Law of Self-Determination*, The Hague, Kluwer Law International.
- **Helen, Ghebrewebet:** "Identifikovanje elemenata državnosti i određivanje međunarodnih granica: Izmijenjeni pogled na doktrinu - Uti possidetis i princip samoodređenja", Verlag Peter Lang, 2006.
- **Steven, Ratner:** „Drawing a Better Line: Uti Possidetis and the Borders of New States“, *American Journal of International Law*, 90 (4) (October 1996).
- **Jesse S. Reves:** „International Boundaries“, *American Journal of International Law* 38 (4) (October 1944): 539-541; and **Frederich von der Heydte:** „Discovery, Symbolic Annexation and Virtual Effectiveness in International Law 29 (3) (July) 1935).
- **W. Michael, Reisman:** „Protecting Indigenous Rights in International Adjudication“, *American Journal of International Law* 89 (2) April 1995).
- **Frantz, Despagnet:** *Cours de Droit International* (Paris: Librairie de la Societe du Recueil Sirey, 1910). and **Thomas Joseph Lawrence:** *Les Principes de Droit International* (Oxford: Imprimerie de la Universite, 1920).
- **Norman, Rich:** *Great Power Diplomacy: 1814-1914* (New York: McGraw-Hill, Inc., 1992).
- **Paul de Lapradelle, La Frontiere:** *Etude de Droit International* (Paris: Imprimerie du Centre Issoudun, 1928), and **Georg, Schwarzenberger:** "Title to Territory: Response to a Challenge," *American Journal of International Law* 51 (2) (April 1957).
- **Arthur W. Spencer:** *The Balkan Question--Key to a Permanent Peace*, *The American Political Science Review* 8 (4) (November 1914).
- The General Act of the Berlin-Congo Conference. See Arthur Berriedale Keith, *The Belgian Congo and the Berlin Act*, Oxford: Clarendon Press, 1919).
- **Friedrich, Kratochwil:** "Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System", *World Politics* 39 (1) (October 1986).
- **Jeffrey, Herbst:** "The Creation and Maintenance of National Boundaries in Africa," *International Organization* 43 (4) (Autumn 1989).

- **Ravi, L. Kapil:** "On the Conflict Potential of Inherited Boundaries in Africa," *World Politics* 18 (4) (January 1966); and **Patricia Berko Wild:** "The Organisation of African Unity and the Algeria-Morocco Border Conflict: A Study of New Machinery for Peacekeeping and for the Peaceful Settlement of Disputes Among African States" *International Organization*, 20 (1) (Winter 1996).
- **Heather, Wilson:** *International Law and the Use of Force by National Liberation Movements* (Oxford: Clarendon Press, 1988).
- **Ali, A. Mazrui:** "The United Nations and Some African Political Attitudes," *International Organization* 18 (3) (Summer 1964): 499. Ovaj autor je eufemistički nazvao sam proces ostvarivanja nezavisnosti u afričkom kontekstu, kao prelazak "iz inostrane vladavine u odnose sa inostranstvom".
- **Rupert, Emerson:** *Pan-Africanism*. *International Organization*, 16 (2) (Spring 1962).
- **Malcolm, Shaw:** "The Heritage of States: The Principle of *Utī Possidetis Today*," *British Yearbook of International Law* 67 (1996).
- *Burkina Faso vs. Republic of Mali*, 1986 ICJ Reports 565. On 14. October 1983.
- WWW. misha | 22 Jul, 2010 19:00 - MSP: Kosovska nezavisnost legalna!?!).

EXERCISING THE RIGHT TO SECESSION THROUGH APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF UTI POSSIDETIS IURIS AND THE PRINCIPLE OF RIGHT TO SELF-DETERMINATION OF NATIONS

PhD Harun Hadzic

Abstract:

The author of this paper deals with the principle of *uti possidetis iuris* in comparison with the principle of the right to self-determination, as the two basic principles of public international law, applied in the process of formation of new states. These two principles are at work treated in a generalized way, but with a view to their application to some possible new / potential cases of creation of new states in our time and in our space, and above all he meant to Kosovo in Serbia and the Serbian Republic in Bosnia and Sandzak. This article discusses just right for an entity to be invited to one of these principles. Applying the comparative, as well as other necessary research methods, this paper may serve as an instructive text and as a guide in understanding the increasingly frequent problem and cases of secession of the territory of various aiming at educating new states as subjects of international law.

Key words: principle of *uti possidetis iuris* principle of the right to self-determination, secession, states, international subjectivity.